पुरुषार्थमर्थयमानाः पुरुषाः स्वपतिपदं कामयमानाः सत्कारभाजो भवेयुः। प्रत्युत सर्वानर्थभाजनं भवन्ति। यः स्वस्यात्मनो हीनत्वं परस्य गुणोत्कर्षञ्च कथयति स स्तुत्यः प्रीतः स्तावकस्य तस्याभीष्टं प्रयच्छति। तदाह "घातयन्ति हि राजानो राजाहमिति वादिनम्। दद्यात्स्वखिलमिष्टञ्च स्वगुणोत्कर्षवादिनामिति"। एवञ्च परमेश्वराभेदश्रुत्या विष्णोर्गुणोत्कर्षस्य भगवत्प्रिकासमत्वाभिधानं विपुलकदलफललिप्सया जिह्वाच्छेदमनुहरति एतादृशविष्णुविद्वेषवादस्वतमसप्रवेशप्रसङ्गात्। तदेतत् प्रतिपादितं मध्यमन्दिरेण महाभारततात्पर्यनिर्णये "अनादिद्वेषिभिर्दैत्यैर्विष्णोर्द्वेषो विवर्द्धितः। तमसस्वे पातयति दैत्यानन्ये विनिश्चयादिति"। सा च सेवा अङ्कननामकरणभजनभेदात्त्रिविधा। तत्राङ्कनं नारायणायुधादीनां,तद्रूपस्मरणार्थमपेक्षितार्थसिद्ध्यर्थञ्च। तथा च शाकल्यसंहितापरिशिष्टम् "चक्रं बिभर्त्ति पुरुषोऽभितप्तं बलं देवानाममृतस्य विष्णोः। स याति नाकं दुरितं विधूय विशन्ति यद्यतयो वीतरागाः। देवासो येन विष्टुतेन वाहुना सुदर्शनेन प्रयातास्तमायन्। येनाङ्किता मनवो लोकसृष्टिं वितन्वन्ति ब्राह्मणास्तद्वृहन्ति। तद्विष्णोः परमं पदं येन गच्छन्ति लाञ्छिताः। उरुक्रमस्य चिह्नैरङ्किता लोके सुभगा भवाम" इति "व्यतप्ततनुर्न तदानो अश्नुते त्रिताय इद्वृहत्सस्तन् समासतेति" तैत्तिरीयकोपनिषच्च। स्थानविशेषश्चाग्नेयपुराणे दर्शितः "दक्षिणे तु करे विप्रो बिभ्यादद्वै सुदर्शनम्। सव्येन शङ्खं बिभ्यादिति ब्रह्मविदो विदुरिति"। अन्यत्र चक्रधारणे मन्त्रविशेषश्च दर्शितः "सुदर्शन! महाज्वाल! कोटिसूर्यसमप्रभ!। अज्ञानान्धस्य मे नित्यं विष्णोर्मार्गं प्रदर्शय। त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे। नमितः सर्वदेवैश्च पञ्चजन्य! नमोऽस्तु ते इति"।नामकरणं पुत्रादीनां केशवादिनाम्ना व्यवहारः सर्वदा तन्नामानुस्मरणार्थम्। भजनं दशविधं वाचा सत्यं हितं प्रियं स्वाध्यायः, कायेन दानं परित्राणं परिरक्षणं, मनसा दया स्पृहा श्रद्धा चेति। अत्रैकैकं निष्पाद्य नारायणे समर्पणं भजनम्। तदुक्तम् "अङ्कनं नामकरणं भजनं दशधा च तदिति"। एवं ज्ञेयत्वादिनापि भेदोऽनुमातव्यः तथा श्रुत्यापि भेदोऽवगन्तव्यः सत्यमेतमनुविद्ये मदन्ति रातिं देवस्य पश्यतोमघोनः सत्यासो अस्य महिमा पत्ये यज्ञेषु विप्रराज्ये वसु आत्मा सत्यो जीवः सत्यं भिदा सत्यं भिदा मयि वारुणो मयि वारुणः" इति मोक्षानन्दभेदप्रतिपादकश्रुतिभ्यः। "इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः। सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च" "जगद्व्यापारवर्जम्" "प्रभुकरणात्मकत्वाच्चेत्यादिभ्यश्च। न च "ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवतीति" श्रुतिबलाज्जीवस्य पारमैश्वर्यं शक्यशङ्कं "सम्भूय ब्राह्मणं भक्त्या शूद्रोऽपि ब्राह्मणो भवेदिति"वत् दृष्टितो भवतीत्यर्थपरत्वात्। "नन्वप्रपञ्चो यदि वर्त्तेत निवर्त्तेत न संशयः। मायामात्रमिदं द्वैतमद्वैतं परमार्थतः" इति वचनात् द्वैतस्य कल्पितत्वमवगम्यत इति चेत् सत्यं भावमनभिसन्धायाभिधानात् तथा हि यद्यपसत्यद्येत तर्हि निवर्त्तेत न संशयः। तस्मादनादिरेवायं प्रकृष्टः पञ्चविधो भेदप्रपञ्चः। न चायमविद्यमानः मायामात्रत्वान्मायेति भगवदिच्छोच्यते। "महामायेत्यविद्येति नियतिर्मोहिनीति च। प्रकृतिर्वासनेत्येव तवेच्छानन्द! कथ्यते। प्रकृष्टतया प्रकृतिर्वासना वासयेद्यतः। च इत्यर्थे हरिस्तस्य मायाऽविद्येति संज्ञिता। मायेत्युक्ता प्रकृष्टत्वात् प्रकृष्टं हि मयाभिधा। विष्णोः प्रकृष्टैरेवैका शब्दैरेतैरुदीर्यते। प्रकृष्टो हि हरिः सा च स्वानन्दलक्षणा" इत्यादिवचननिश्चयप्रामाण्यबलात्। सैव प्रज्ञा मानत्राणकर्त्री च यस्य तन्मायामात्रं ततश्च परमेश्वरेण ज्ञातत्वाद्वृत्तितत्वाच्च न द्वैतं भ्रान्तिकल्पितं न हीश्वरे सर्वस्य भ्रान्तिः सम्भवति विशेषादर्शननिबन्धनत्वाद्भ्रान्तेः। तर्हि तद्व्यपदेशः कथमित्यत्रोत्तरम् अद्वैतं परमार्थत इति परमार्थत इति परमार्थापेक्षया तेन सर्वस्याद्वैतस्य विष्णुतत्त्वस्य समाभ्यधिकशून्यत्वसिद्धं भवति। तथा च परमा श्रुतिः "जीवेश्वरभिदा चैव जडेश्वरभिदा तथा। जीवभेदो मिथश्चैव जडजीवभिदा तथा। मिथश्च जडभेदो यः प्रपञ्चो भेदपञ्चकः। सोऽयं सत्योऽथनादिश्च सादिश्चेत्याह्यसाधुयात्। न च नाशं प्रयात्येष न चासौ भ्रान्तिकल्पितः। कल्पितश्चेन्निवर्त्तेत न चासौ विनिवर्त्तते। द्वैतं न विद्यत इति तस्मादज्ञानिनां मतम्। मतं हि ज्ञानिनामेतन्नितं ज्ञानं हि विष्णुना। तस्मान्मात्रमिति प्रोक्तं परमो हरिरेव तु"इत्यादि।.तस्माद्विष्णोः सर्वोत्कर्ष एव तात्पर्यं सर्वागमानाम्। एतदेवाभिसन्धायाभिहितं भगवता। "द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च। क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते। उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः